

MATTI RAUTANIEMI

D.T. Suzuki ja olemisen perusta

Aloitan tämän tulkinnan D. T. Suzukin zenbuddhalaisuutta koskevista luennoista toteamalla, että en oikeastaan ole zenin asiantuntija. Suomesta löytyy todennäköisesti useita henkilöitä, joiden tietämys zenin opista, historiasta ja tulkinnoista ylittää omani kirkkaasti. Harvassa eivät myöskään ole ne, joiden omakohtainen kokemus zenin harjoittamisesta antaa heille hyvän syyn kyseenalaistaa tulkintani aiheesta. En nimittäin ole koskaan saanut muodollista opetusta juuri zenin harjoittamisessa. Näitä ilmeisiä heikkouksia ei ole mitään syytä piilotella. Tukeudun siihen, että eräs Suzukin tavoitteista oli eri kulttuurien ja harjoitusperinteiden välinen dialogi. Hänen mukaansa erilaisilla uskonnollisilla traditioilla ja jopa koko ihmiskunnalla on lukemattomista eroista huolimatta yhteinen perusta. Tätä tekstiä voidaankin pitää ensijaisesti yrityksenä ymmärtää selvemmin juuri tätä Suzukille keskeistä näkemystä yhteisestä perustasta.

Daisetsu Teitaro Suzuki (1870–1966) tunnetaan ennen kaikkea ”miehenä joka toi zenin länteen”. Hän oli oppinut japanilainen buddhalaisuuden tuntija ja zenin harjoittaja, joka kirjoitti useita teoksia zenin filosofiasta, käytännöstä ja historiasta. Suzukin tulkinnat zenistä edustavat Rinzai-koulukuntaa, jonka opetuksissa korostuvat välittömän valaistumisen kokeminen (*kensho*) ja *kōan*-harjoitus. Rinzain ajoittain radikaaleja muotoja saavat opit eroavat melkoisesti istumameditaatiota korostavan *sōtō*-koulukunnan ja verrattain konservatiivisen *ōbaku*-

koulukunnan painotuksista. Suzuki oli kiinnostunut myös buddhalaisuuden ja muiden perinteiden, esimerkiksi kristillisen mystiikan välistä suhteesta. Hän kävi aktiivisesti dialogia tunnettujen länsimaisten ajattelijoiden, kuten Martin Heideggerin kanssa. Tähän kirjaan sisältyvä Suzukin teksti pohjautuu luentosarjaan, jonka Suzuki piti psykoanalyytikoista koostuvalle yleisölle Cuernavacassa, Meksikossa elokuussa 1957. Tilaisuuden oli järjestänyt saksalainen psykologi ja filosofi Erich Fromm, jonka asunnossa tilaisuus myös pidettiin.

Itämaiset meditaatioperinteet, zen mukaan luettuna, ovat herättäneet kiinnostusta länsimaissa aina 1900-luvun puolivälistä lähtien. Niistä on etsitty niin vaihtoehtoa aikansa eläneeksi koetulle kristinuskolle, menetelmää mystisten kokemusten saavuttamiseen kuin rentoutumiskeinoa yhä hektisemmäksi muuttuvan modernin elämän keskellä. Psykoanalyysistä ja humanistisesta marxilaisuudesta ammentaneelle Erich Frommille zen vaikutti tarjoavan keinon kapitalistisen yhteiskunnan aiheuttamien psyykkisten ehdollistumien purkamiseen. Lukiessa rinnakkain Suzukin ja Frommin zenia koskevia tekstejä näyttää kuitenkin siltä, että vaikka Frommin tulkinta zenistä ei ollut varsinaisesti ristiriidassa Suzukin näkemyksen kanssa, se ei ollut aivan yhtä kokonaisvaltainen.

Suzuki määrittelee luennoissaan zenin ”Kosmisen tiedostamattoman” käsitteen kautta. ”Kosminen tiedostamaton” on Suzukin mukaan olemisen ontologinen perusta, eriytymätön alkutila, josta kaikki ilmiöt ovat peräisin. Zenin menetelmien tavoitteena on tietoisin, älyn hallitseman mielen rajallisuuden konkreettinen oivaltaminen ja yhteyden saaminen tähän todellisuuden perimmäiseen olemukseen. Suzuki käyttää siitä myös nimityksiä ”absoluuttinen subjektiivisuus” ja ”Todellinen Itse”. ”Kosmisen tiedostamattoman” tunteminen tarkoittaa täysin toisenlaista tietämisen, kokemisen ja toimimisen tapaa kuin mihin tavallinen, harjaantumaton tietoisuus on tottunut. Samalla ”Kosminen tiedostamaton” on kuitenkin jotain hyvin yksinkertaista ja tuttua. Se on ”tavanomainen mieli”; ihmisen luonnollinen tila, josta hän on vieraantunut.

Suzuki alleviivaa esitelmissään toistuvasti, että zenia ei oikeastaan voida ymmärtää välineenä mihinkään. Zenia ei itse asiassa ole mahdollista ymmärtää lainkaan tavanomaisessa mielessä. Se pakenee kaikkia

haltuunottoyriytyksiä. Juuri yritys ottaa asioita haltuun käsitteellisen ymmärryksen avulla on syy siihen, että elämme täydellisessä vieraantuneisuudessa. Kun hänen yleisönsä esittää kysymyksiä esimerkiksi zenin ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden suhteesta, Suzuki toteaa lyhyesti, etteivät kuulijat ole ilmeisesti lainkaan ymmärtäneet hänen ajatuksiaan ja vastaamisen sijaan esittelee vaiheita, joiden kautta zenin harjoittaja saavuttaa välittömän kokemuksen todellisuuden perustasta. Suzukin näkemys näyttää olevan, että tavanomaiset ajatuksemme oikeudenmukaisuudesta ja yhteiskunnasta ovat vain käsitteitä muiden joukossa. Sen sijaan että kiinnittäisimme huomiomme tällaisiin subjektiivisen mielen luomuksiin, meidän on pyrittävä oivaltamaan asioiden tila *sub specie aeternitatis*, ikuisuuden näkökulmasta. Tällöin toimintaamme voi ohjata jokin muu kuin kaavoihin kangistunut käsitteellinen mieli.

Huolimatta siitä, että zen ei Suzukin mukaan ole käsitteellisesti halutuonotettavissa, hän ei säästä sanoja ja havainnollistavia esimerkkejä yrittäessään välittää ymmärrystään zenin luonteesta. Teksti viliseekin vertauskuvia, tarinoita, arvoituksia ja paradokseja. Erityisen merkillepantavaa on, että Suzuki turvautuu useammin kuin kerran kristilliseen käsitteistöön havainnollistaakseen zenin olemusta. Hän esimerkiksi nimittää zenille keskeistä välitöntä kokemista ”jumalan rakkaudeksi”, sekä vertaa zenin opillisia paradokseja kristillisen opin paradokseihin kuten neitseelliseen syntymään ja Kristuksen ylösnousemukseen. Suzuki jopa rinnastaa zenmestari Jōshū Jūshinin äärimmäisen uhrautuvuuden, laskeutumisen helvettiin muiden pelastamiseksi, Kristuksen toteamukseen ”Minä olen tie, totuus ja elämä”. Suzuki päätyykin itse asiassa toteamaan, että buddhalaisuus ja kristinusko ovat peräisin ”samasta lähteestä”.

Moderneissa, sekularisoituneissa yhteiskunnissa on varsin yleistä puhua uskonnoista ”pohjimmiltaan samoina”. Tavallisesti tähän liittyy kuitenkin uskonnon redusoiminen muutamiin yleishumanistisiin eettisiin suuntaviivoihin ja samanaikaisesti monien ontologisten, teologisten ja soteriologisten erojen sivuuttaminen, kulttuurisista ja historiallisista eroista puhumattakaan. Tällaisessa ilmapiirissä Suzukin rinnastus ei tunnu lainkaan hätkähdyttävältä. Yllättäen Suzuki kuitenkin toisissa yhteyksissä korostaa kristinuskon ja zenin jyrkkää eroa juuri perustavan-

laatuisen ontologisen lähestymistavan kannalta. Zenin ja kristinuskon, tai ”itämäisen” ja ”länsimäisen” ero ei piile ”sanan” ja ”hiljaisuuden” tai aktiivisuuden ja passiivisuuden kaltaisissa stereotyyppisissä kahtiajajoissa. Pikemminkin Suzuki näyttää vihaavan, kyse on dualistisen ja ei-dualistisen maailmankuvan välisestä erosta.

Suzuki kuitenkin aloittaa esitelmänsä teroittamalla varsin yksinkertaiselta ja aikansa eläneeltä tuntuvaa erottelua ”idän” ja ”lännen” välillä. Suzuki korostaa essentialismia kaihtamatta, että ”länsimäinen mieli” pyrkii haltuunottamaan todellisuuden sanallisesti, kun taas ”itämainen mieli” tavoittelee välitöntä kokemusta todellisuuden luonteesta. ”Länsimäisellä” Suzuki siis tarkoittaa utilitaristista, loogiikkaan ja tekniseen järkeen perustuvaa ajattelua, joka pyrkii järjestämään todellisuuden hallittaviin ja ennen kaikkea käytännöllisesti hyödynnettäviin osiin. ”Itämaisella” hän taas tarkoittaa lähestymistapaa, joka ottaa todellisuuden vastaan kokonaisuutena, ”sellaisenaan”, puuttuen siihen mahdollisimman vähän. Huolimatta näiden stereotyyppien ilmeisestä keinotekoisuudesta, ne palvelevat tarkoitustaan kahden perustavalla tavalla erilaisen todellisuutta koskevan lähestymistavan suhteen. Käyttäessään jokseenkin yllättävästi kristillisiä symboleita zenin ideoiden havainnollistamiseen Suzuki myös näyttää vihaavan, että zenin edustama toisenlainen suhde todellisuuteen ei ole pelkästään ”itämäisen” kulttuurin yksinoikeus.

Ne esimerkit, joita Suzuki nostaa esiin kristinuskon traditiosta, havainnollistavat kaikki opin paradoksaalisia, jopa järjenvastaisia puolia. Ne ovat juuri niitä uskonnon piirteitä, jotka moderni, sekularisoitunut mieli haluaa sivuuttaa mytologisina jäänteinä tai vaihtoehtoisesti nostaa esiin todisteina uskonnon mielettömyydestä. Nähdäkseni Suzuki käyttää näitä nimenomaisia esimerkkejä juuri siksi, että ne ylittävät mielen käsityskyvyn. Niitä on mahdotonta selittää, mahdotonta ymmärtää. Niitä ei voi ottaa haltuun tai lähestyä loogisesti. Suzukin tekstissä kristinuskon mysteereistä tuleekin eräänlaisia *kōaneja*, arvoituksia jotka ilmentävät todellisuutta ja joiden tarkoituksena on saattaa rationaalinen mieli umpikujaan. Se ”sama lähde”, joka Suzukin mukaan yhdistää kristinuskoa ja zenbuddhalaisuutta, vaikuttaakin olevan juuri *mysteeri*; kokemus siitä että todellisuuden luonne on lopulta käsityskykymme,

sanojemme, kaikkien haltuunoton välineidemme tavoittamattomissa. Mysteerin kohtaaminen merkitsee tavanomaisen mielen umpikujaa, se esittää vaatimuksen periksiantamisesta, hypystä tuntemattomaan.

”Mysteeri” saattaa tietysti myös vaikuttaa älyllisesti laiskalta kompromissilta. Eihän se selitä lopulta mitään. Suzukin teksti tekee kuitenkin selväksi, ettei mysteerin kohtaamisessa ole kyse minkäänlaisesta älyllisestä laiskuudesta. Kuten hän itse toteaa, ”Tiedostamattoman tiedostaminen vaatii erityistä tietoisuuden harjoittamista.” Zen tunnetaankin erityisen kurinalaisesta käytännöllisestä harjoituksestaan. Suzuki myös mainitsee esimerkkejä siitä, miten perinteen opettajat ovat toisinaan käyttäneet hyvinkin äärimmäisiä keinoja ajaakseen oppilaansa ensin täydelliseen umpikujaan ja muuttuneen jopa väkivaltaisiksi auttaessaan näitä vapautumaan tästä samasta umpikujasta. Tätä ei kuitenkaan pidä ymmärtää voimakeinojen käytön ihailuksi tai puolustamiseksi henkisessä harjoituksessa. Ne toki ovat tunnettu osa zenin perinnettä ja asettavat meidät omalla tavallaan vastatusten samojen kysymysten kanssa kuin edellä käsitelty uskonnolliset paradoksit. Silti on muistettava, että samoin kuin *kōan* ilmentää zenmestarin omaa oivallusta ja voi juuri siksi auttaa oppilasta oivalluksen saavuttamisessa, myös zenmestarien menetit toimivat, koska niitä käyttävät mestarit. Menetit ovat täysin sidottuja tilanteisiin joissa niitä on käytetty, henkilöihin jotka niitä ovat käyttäneet ja oppilaisiin joihin ne on kohdistettu. Mikä tahansa kompakysymys ei ole *kōan* eikä kenen tahansa riehuminen ole zenin opettamista.

Zen esittää meille siis väitteen, että on oikeasti olemassa toisenlainen olemisen, tietämisen ja toimimisen tapa kuin se mihin olemme elämäsämme ehkä tottuneet. Voimme toki kieltää sen, mutta mitä zenistä jää silloin jäljelle? Nippu kielellistä kikkailua ja päämäärättömiä paradokseja, jotka on parempi unohtaa. Toisaalta on äärimmäisen helppoa kiintyä pelkästään zenin ulkoiisiin tekijöihin, eksentrisiin mestareihin, opettavaisiin tarinoihin ja mieltä kutkuttaviin *kōaneihin*. On helppoa omaksua moraalisia ja eettisiä ohjeita, tehdä zenistä eräänlaista ”rauhallisuuden estetiikkaa”. Suzuki viittaa kuitenkin väsymättä siihen, että kaikkien zenin ulkoisten muotojen takana on jotain muuta, että kaikki sanat ovat pelkästään niitä jo loppuun asti kaluttuja luisia sormia, jotka aina

vain osoittavat samaa, kalpeana kumottavaa iänikuista kuuta. Havainnollistamalla zenin periaatteita länsimaiselle yleisölleen näille ainakin teoriassa tutumpien, kristillisestä traditiosta nousevien esimerkkien avulla Suzuki mielestäni pyrkii osoittamaan juuri tämän. Sanat ovat sanoja ja olemisen mysteeri on mysteeri, eikä mikään määrä järkeilyä muuta tätä asiaa miksikään.

Suzuki luennoi siis psykologian ylittämistä psykologeille, tieteenvaltaisuudesta tiedemiehille. Hän käytti länsimaisesta kulttuurista peräisin olevia esimerkkejä havainnollistaakseen ”itämaista” ajattelua. Hän viittaa usein buddhalaisuuden keskeisiin käsitteisiin yhtä aikaa japaniksi, kiinaksi ja sanskritiksi ja yrittää samalla antaa myös englanninkielisen käännöksen ja vertauskohdan kristinuskosta. Zenin kokemus on hänen mukaansa täysin toisenlainen kuin tavallinen kokemuksemme todellisuudesta, mutta silti se on kaikkein tavanomaisin mahdollinen kokemus. Zen ei ole pelkkää etiikkaa, mutta sen harjoittaminen edellyttää tiettyjen eettisten periaatteiden noudattamista. Kaiken huipuksi samalla kun Suzuki kiistää zenin välineellisyyden, hän kertoo että kosketus Kosmiseen tiedostamattomaan muuttaa kaiken: ”Zenin totuus, pienikin määrä sitä, muuttaa ihmisen yksitoikkoisen elämän, sen monotonisen, epäinspiroivan tavanomaisuuden aidon sisäisen luovuuden täyttämäksi taiteeksi.”

Näyttääkin siltä, että zenä ei voi ymmärtää edes toteamalla, että sitä ei voi ymmärtää. Päin vastoin, Suzuki näyttää sanovan, että ainoastaan yrittämällä kaikin voimin, asettamalla itsemme täysin alttiiksi, voimme lopulta päätyä tilanteeseen, jossa meidän on pakko luopua yrityksestä.

Espoossa, 23.7. 2012

Matti Rautaniemi

Kirjoittaja on ”idän ja lännen” kohtaamiseen erikoistunut uskontotieteilijä.